

عوامل موثر بر رضایتمندی خانوارهای مهاجر به شهر تهران

محمد تقی شیخی (استاد گروه علوم اجتماعی دانشگاه الزهرا، تهران)

mtshykhi@yahoo.com

مهری السادات طیبی نیا (دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی فرهنگی دانشگاه آزاد دهاقان، نویسنده مسؤل)

Tayebi_nia@yahoo.com

چکیده

پژوهش حاضر به بررسی پدیده مهاجرت و رضایت خانوارهای مهاجر به شهر تهران پرداخته است. هدف تعیین عوامل رضایت مهاجرین و میزان تأثیر پذیری مهاجرین از جنبه‌های مختلف محیطی در قالب تغییر شرایط اجتماعی، فرهنگی، رفاهی و نگرشی است. تحلیل نهایی این پژوهش بر روی ۲۰۰ خانوار، شامل مهاجر در بین خانوارهای معمولی ساکن در مناطق ۳، ۶ و ۱۲ شهر تهران که لزوماً دارای فرزند (ان) بالای ۱۰ سال بوده اند انجام گرفته است. نتایج پژوهش بر اساس تحلیل‌های همبستگی پیرسون نشان می‌دهد که رابطه معنی‌داری بین رضایت مهاجرین و میزان استفاده از امکانات رفاهی، و همچنین وضعیت اجتماعی فرزندان وجود دارد، و این بدان معناست که هرچه میزان استفاده از امکانات رفاهی بیشتر و وضعیت فرزندان بهبود داشته مهاجر از جابجایی خود به شهر تهران رضایت بیشتری داشته است. در جریان تحلیل از طریق مدل‌سازی معادلات ساختاری میزان تأثیرات متغیرها بر رضایت مهاجر بررسی شده است. تبیین فرضیات با تکیه بر دیدگاه‌های مثبت کارکردی و کلاسیک مهاجرت صورت گرفته است.

کلیدواژه‌ها: مهاجرت، رضایت، امکانات رفاهی، اجتماعی و فرهنگی.

مقدمه

در سالهای اخیر مطالعات متعددی در زمینه شاخص‌های بهبود کیفیت محیط صورت گرفته است. یکی از جنبه‌های این مطالعات توجه به تعامل انسان و محیط است. بدین منظور سنجش میزان رضایت مردم از محیط زندگی‌شان اهمیت می‌یابد.

جیکویز و کومدیا فضای شهری را فضایی عمومی و ناهمگن، پویا و متنوع می دانند. لوئیس مانفورد فضای شهری را فضایی عمومی همراه با همزیستی، همکاری و مشارکت در ارزشهای فضاهای عمومی که بر کیفیت اجتماعی، فرهنگی و ارتقای بهزیستی انسان تاثیر دارند می داند (پارسی ۱۳۷۹).

دانشمندان علوم اجتماعی بعضا فهرستی از آنچه در شهر ارزشمند می دانند تهیه کرده اند. مارگارت مید در مقاله ای تحت عنوان «ما چه شهری می خواهیم؟» عواملی چون همسایگان سازگار، حس تداوم و احساس سرنوشت مشترک را ذکر می کند. علاوه بر این وی خصوصیتی چون تنوع، گمنامی، تحرک، انتخاب محل سکونت، اجتناب از جدایی اجتماعی و امکان گسسته شدن از پیوندهای اجتماعی را درج کرده است. در سال ۱۹۷۵ تئوری ای به نام «تئوری رضایت شهروندان» ارائه شد. این تئوری یک مدل تحلیلی است که براساس میزان رضایت شهروندان از محیط سکونتی شان در مورد مولفه های مختلف فیزیکی، اجتماعی، اقتصادی، محیط زیستی، زیبایی شناسی و... عمل می کند. برای دست یافتن به معیارهای کیفیت محیط شهر و محلات آن که مورد نظر شهروندان باشد، محققان روی ۷۶۷ خانوار در اوهایو مطالعه کردند. آنها خصوصیات خانوارها، محل سکونت، محله ای که در آن زندگی می کردند و تاثیرات این عوامل بر رضایت این خانوارها را مورد بررسی قرار دادند. این مدل بر مبنای تطابق خواست ها و نیازهای شهروندان با موقعیت فعلی و احساس آنها از محل سکونتشان عمل می کند. عمده مولفه هایی که خانوارهای منتخب به عنوان معیارهای کیفیت محیط ارائه دادند شامل عوامل بهداشت محیط، امنیت، برخورداری از تسهیلات شهری خوب، تعاملات اجتماعی خوب، و... بوده است. در سال ۱۹۷۷ از تعدادی دانشجویان شهرسازی و معماری خواسته شد که نظر شخصی خود را در مورد یک شهر خوب ابراز کنند. تعداد قابل توجهی از اظهارات ارزشمند ارائه شده در قالب ارزش های شهری خلاصه مطرح شد که تعدادی از آنها در ذیل اشاره شده است. دسترسی مناسب به ارتباطات، دسترسی خوب به منابع، خدمات و مراکز تفریح، دسترسی به همه قسمت ها و برای همه، شغل، مسکن، فعالیت، سبک های زندگی، موقعیت های اجتماعی، تنوع همسایه ها، حس مفهوم خودی، توجه و افتخار، مقیاس انسانی، شخصیت دادن، حمایت از ارتباط متقابل اجتماعی، پیوند شهروندان با شهر، حس مالکیت نسبت به شهر، مدارس خوب، تکنولوژی

معاصر، پایه اقتصادی محکم، موقعیت اقتصادی، نشانه‌ها و اماکن برجسته، برابری، عدالت، انطباق‌پذیری و انعطاف‌پذیری (لینچ ۱۹۷۲: ص ۴۸۶).

از آنجا که بخش زیادی از ساکنان شهری ما مهاجرین هستند و مهاجرت خود از جمله موضوعاتی است که همواره اذهان اندیشمندان را به خود معطوف داشته، بنابراین، تلاش برای شناخت زوایای آن، موضوعی است که ما را به درک بیشتر این واقعیت رهنمون می‌کند. مهاجرت نقش اساسی در فعل و انفعالات مختلف اجتماعی و جمعیتی دارد. علاوه بر این، مهاجرت با تأثیرپذیری مهاجرین از جنبه‌های مختلف اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی از محیط جدید، آثار مهمی بر سیمای ظاهری و همچنین زندگی روزمره افراد دارد که در قالب تغییرات در نگرشها و تصورات افراد مهاجر نمود می‌یابد. تغییرات ناشی از مهاجرت ممکن است در سطح گروهی و یا فردی باشد (بری ۱۹۹۲: ۷۰). کلمه مهاجر، خود به خود نوعی تفاوت در نگرشها و خلق و خوی افراد را به ذهن متبادر می‌کند (زنجانی ۱۳۸۰: ۱۲).

به نظر لوئیس^۱ زمان و فضا تنها معیارهای تعریف‌کننده مهاجرت نیست. مردم اگر به عنوان مهاجر تعریف می‌شوند، باید تغییری را در زمینه اجتماعی خود تجربه کنند (لوئیس ۱۹۸۲: ۷). الگوها و تکنیک‌های متفاوتی نقش مهاجرت را به عنوان یک عامل اجتماعی، که می‌تواند دارای کارکردهای مثبت و منفی باشد مطرح کرده‌اند. اگر چه ممکن است مهاجرت به دلایل مختلفی انجام پذیرد، اما شناخت این علل در بین کشورها، شهرها و حتی روستاها مستلزم شناخت تفاوتهاست. همانطور که شناخت علل مهاجرت به عناوین مختلف بررسی شده، شناخت نتایج مهاجرت نیز به همان اندازه می‌تواند موثر باشد. در واقع شناخت بیشتر افراد مهاجر، تأثیرات محیط بر مهاجرین در قالب آثار و میزان رضایتمندی آنها از مهاجرت به درک بیشتر ما از پدیده مهاجرت خواهد انجامید. باین مقدمه به تفصیل بیشتر این مطلب می‌پردازیم.

بیان مسئله

در کشور ما همواره پدیده مهاجرت داخلی خصوصاً مهاجرت به کلان شهر تهران به مثابه پدیده اجتماعی نادرست تلقی شده و همواره به عنوان یک مساله اجتماعی مورد بررسی قرار

گرفته است. اما در این بحث این موضوع را به عنوان یک پدیده و اینکه چگونه این امر باعث تغییر و تحول در جامعه مقصد می شود، و پیامدهای رفاهی، اجتماعی، فرهنگی که می تواند برای خانواده های مهاجر داشته باشد، مورد مطالعه ما خواهد بود. اگرچه پدیده مهاجرت در همه جوامع و دوره ها مطرح بوده است، اما ماهیت، علل و آثار آن در جوامع مختلف یکسان نمی باشد.

درواقع با تحقق یافتن مهاجرت به دلایل مختلف و ورود خانوارهای مهاجر به کلان شهر تهران، مهاجران اولین تجربه های حضور خود در مبدأ را با تفاوت های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و محیطی جستجو خواهند کرد. با مهاجرت نه تنها محل زندگی افراد تغییر می یابد بلکه وضعیت اجتماعی آنها هم دچار دگرگونی می گردد. این دگرگونی ها را می توان شامل تغییر در دانستی های فردی، تغییر در رفتار فردی و رفتارهای اجتماعی و همچنین تغییر در وضعیت اقتصادی و اجتماعی دانست. بنابراین انسان و جامعه با وجود مهاجرین دچار دگرگونی و تغییر می شود (خباز بهشتی ۱۳۸۰: ۴۵). مهاجر موجودی ترکیبی است که دارای پیچیدگی فرهنگی ویژه ای است و با توجه به اینکه با فرهنگ ها و مناطق جدید تطبیق پیدا می کند، شخصیتی قابل تغییر است (ربانی ۱۳۸۵: ۱۳).

مطالعه تجربیات و نتایج آن بر افراد مهاجر، بدون در نظر گرفتن شرایط آنها قبل از مهاجرت به شهر تهران امکان پذیر نیست. افراد مهاجر در تهران با شناختی که از محیط پیدا می کنند، عکس عملهای متفاوتی از خود بروز می دهند، و همچنین در این راستا تغییر و تحولاتی در سطح خانوار اتفاق می افتد؛ تغییراتی که در راستای انطباق و سازگاری با شرایط موجود می تواند زمینه های رفتن یا ماندن مهاجرین را تحت تأثیر قرار دهد. بنابراین پرداختن به موضوع میزان رضایتمندی مهاجرین از این جابجایی می تواند زوایایی از این واقعیت را مشخص سازد.

در تحقیقات قبلی شناخت چگونگی تحرک اجتماعی افراد بعد از مهاجرت به دلیل آثار و نتایج فردی و اجتماعی که می توانست برای ساخت و نظام اجتماعی داشته باشد مورد بررسی قرار گرفت (طیبی نیا: ۱۳۸۸). فضای شهری فضای متحرکی است که در مقایسه با محیط های بسته، ایستا و

نقشهای اجتماعی از ابتدا تعیین شده و تقریباً ثابت، در آن پدیده‌های «صعود اجتماعی» و موفقیت‌های درخشان امکان پذیر است (ژان پیتیه ۱۳۶۹: ۵۲).

با توجه به اینکه دیدگاههای کلاسیک کارکردگرا هستند، بنابراین بر اساس یک تبیین کارکردی، مهاجرت مثبت و به عنوان برقرار کننده تعادل قلمداد می‌شود و به نوعی باعث ایجاد تحرک اجتماعی و ارتقای قشری- طبقاتی در پایگاه فرد می‌شود. نتایج این بررسی نشان داد که مهاجرت می‌تواند باعث تحرک اجتماعی صعودی در بین مهاجرین شده و باعث بالارفتن پایگاه اجتماعی آنها شود. نتایج این رابطه دیدگاه کارکردی مهاجرت را به خوبی تبیین کرده و کارکرد مثبت مهاجرت را در ارتباط با ارتقاء و پیشرفت اجتماعی فرد پس از مهاجرت تأیید می‌نماید.

رویکردهای کیفیت زندگی می‌تواند بصورت بیرونی - درونی روی فرد، خانواده و سطوح اجتماعی ارزیابی شود و همچنین اندازه گیری رضایت از محیط، یک شاخص ذهنی برای کیفیت زندگی است. در واقع کیفیت زندگی انسان میزانی است که نیازهای وی تامین شود و ارزش‌ها حاصل گردد (بولز ۱۹۹۳: ۴۱۹).

تحولات، تغییرات فرهنگی خانواده و فرزندان، ساختار زندگی شهری و مواجه شدن با محیط جدید، روابط اجتماعی و تعامل‌ها را که یکی از عوامل مهم در ایجاد احساس تعلق و مشارکت‌های اجتماعی در امور شهری است کاهش می‌دهد. رفتار شهروندان و کیفیت مشارکت آنان در امور جامعه به عنوان یکی از الزامات اساسی سرمایه اجتماعی و از شاخص‌های توسعه یافتگی جوامع محسوب می‌شود و تعیین میزان نهادینه شدن فرهنگ شهروندی به منظور تعیین جایگاه خود در جریان توسعه یافتگی در بستر جهانی شدن از ضروریات دستیابی به شاخص‌های توسعه می‌باشد (ربانی ۱۳۸۵: ۲۴۶) همچنین با توجه به اهمیت شهروند بودن نه شهرنشین بودن که دو مقوله متفاوت هستند^۱، هنجار پذیری و انطباق فرهنگی به عنوان یکی از پیامدهای مهاجرت در قالب تغییرات اخلاقی مهاجرین مورد بررسی قرار گرفته و نشان داد که وضعیت اخلاقی آنها و نگرشی آنها همانند افراد بومی نبوده و تا حدودی تفاوت در نگرش بین آنها وجود

۱. فردی که مهاجرت می‌کند بعد از اقامت به عنوان شهرنشین محسوب می‌شود، اما هنگامی که با قوانین و مقررات و مناسبات محیط جدید آشنا می‌شود، آن را پذیرفته و قواعد آن را رعایت نماید شهروند خواهد شد (هویت: ۱۳۸۷: ۲).

دارد (طیبی نیا: ۱۳۸۸) و اکنون تاثیر تغییر نگرش های فرهنگی افراد در میزان رضایت از مهاجرت را ارزیابی خواهیم کرد .

استفاده بهینه از امکانات و دسترسی به آنها می تواند به تداوم و انتقال هنجارها و ارزش های اجتماعی یک جامعه یاری رساند و هم مبین وفاق و هم تقویت کننده آن باشد، این امور می تواند به حفظ الگویی که توسط نظام فرهنگی جامعه طراحی می شود یاری رساند و از این طریق به کاستن تنش ها و تقویت حس تعلق اجتماعی در نزد شهروندان منجر شود. پارسونز در پی توضیح میزان اثر گذاری امکانات تفریحی و رفاهی به عنوان یک نهاد اجتماعی در سازگاری فرهنگی و اجتماعی بود (اشرف الکتابی ۱۳۷۹: ۱۸۶).

امکانات موجود در شهر تهران به مراتب بیشتر و بهتر از مکانهای کم جمعیت در روستاها و دیگر مراکز شهری می باشد و انگیزه استفاده از امکانات بهتر یکی از دلایل و جاذبه هایی است که افراد را به سمت تهران هدایت می کند . اگرچه استفاده از امکانات بهتر در کلان شهرها هزینه های بیشتری برای شهروندان دارد، و با توجه به اینکه تمامی آنها قادر به پرداخت این هزینه ها نمی باشند ، میزان استفاده از این تسهیلات و امکانات و تاثیر آن بر میزان رضایت مهاجرین را بررسی کرده ایم.

اهداف تحقیق

هدف اصلی پژوهش، بررسی میزان رضایتمندی خانوارهای مهاجر به شهر تهران است . به عبارت دیگر، هدف شناخت میزان تاثیر تغییرات رفاهی، اجتماعی، فرهنگی، در رضایت از مهاجرت در سطح خانوار مهاجر است. برای شناخت بهتر و بیشتر این عوامل و ویژگیهای اکتسابی مهاجرین از محیط جدید، اهداف زیر را مورد توجه قرار داده ایم :

تعیین میزان تاثیر استفاده از امکانات رفاهی شهر تهران و رابطه آن با رضایت مهاجر.

تعیین میزان تاثیر استفاده از امکانات فرهنگی شهر تهران و رابطه آن با رضایت مهاجر.

تعیین میزان تاثیر تغییرات وضعیت اجتماعی فرزندان مهاجر و رابطه آن با رضایت مهاجر.

تعیین میزان تاثیر تغییرات نگرش فرهنگی افراد مهاجر به منظور شناخت تضادهای فرهنگی،

اجتماعی و تاثیر آن در میزان رضایت مهاجر.

مبانی نظری

پدیده مهاجرت بدلیل بین رشته ای بودن آن، موضوع بسیاری از رشته های علوم انسانی، اجتماعی و اقتصادی است. با توجه به اینکه تعاریف قراردادی مهاجرت بیشتر مبتنی بر ابعاد زمانی و مکانی است، زمانی جابجایی می تواند به عنوان مهاجرت تلقی شود که تغییری را در موقعیت اقتصادی و اجتماعی فرد حرکت کننده بوجود آورد (لوکاس و میر ۱۳۸۴: ۱۲۷-۱۲۶). از نظر مندراس نکته اساسی این است که مهاجرت حتی اگر به تغییر مکانی بیانجامد بازهم صورتی از تحرک اجتماعی است (کاظمی پور ۱۳۷۴: ۶). هانسن هم جزء کسانی است که نسبت به مهاجرت نظر مثبت دارد. او معتقد است که مهاجرت در حقیقت کمی ماجراجویی در بر دارد، و ضمناً باعث ایجاد ارتباطات جدید اجتماعی می شود و در واقع مهاجرت نشانه پیشرفت در زندگی است (خبازبهشتی ۱۳۸۰: ۶۵).

در شکل کلی، نظریات کلاسیک به نوعی مهاجرت را عقلایی و هدفدار می داند و ماهیت تصمیم گیریهای مهاجر را کاملاً عقلایی و از طریق موازنه هزینه ها و منافع فرض می کنند و معتقدند با این پیشینه، شخص پس از مهاجرت در مقصد می تواند براحتی جذب یا حل در نظام ارزشی مسلط شود (لهسایی زاده ۱۳۳۸: ۲۰۰). جان ویکس^۱ هم با این فرض که افراد در طول زندگی شان هدفهای مختلفی را دنبال می کنند، مهاجرت را وسیله ای برای رسیدن به اهداف تلقی می کند (ویکس ۱۳۸۵: ۲۷۸-۲۸۰).

- یکی از نکات اساسی که در نهایت رضایت از مهاجرت را برای خانوارها به همراه دارد، داشتن تصورات اجتماعی یکسان از امکانات و شرایط روزمره اطراف آنها می باشد.

امیل دورکیم نخستین کسی بود که تصورات فردی را از تصورات اجتماعی متمایز کرد. او تصورات فردی را به عنوان مقوله ای روانی در نظر می گیرد، و در عین حال تصورات جمعی را حاصل جمع تصورات فردی نمی داند. تصورات به ما اجازه می دهند که اطلاعاتی که در اطرافمان وجود دارد را درونی کنیم و بدین وسیله با دیگران و محیط اطراف خود ارتباط برقرار سازیم. بوردیو

1 John Robert Weeks 1944

با کاربرد واژه سرمایه فرهنگی به عنوان منبع فکری، افکار و رفتار انسانها این سرمایه را بخشی از جسم انسان می بیند (بورديو ۱۹۸۹). طبق نظر بورديو طرح واره ها در افراد منحصر به فرد است و همانندی در طرح واره ها آنها را در یک طبقه قرار داده و باعث می شود که آنها همانند هم بیندیشند و رفتار کنند و طبقات مشابه تصورات مشابهی از شرایط خواهند داشت (دی نای ۱۳۸۱).

بنابراین با توجه به اینکه انسان ها سرمایه های فرهنگی متفاوتی دارند پس تصورات، رفتارها و کنش های متفاوتی نیز خواهند داشت. و بر عکس کلیت های همانند نیز تصوراتی همانند به دنبال خواهد داشت (منادی ۱۳۸۳: ۱۹). بنابراین مفهوم رضایت در یک کلیت کیفی همانند در بین افراد شکل می گیرد.

سیزر رضایت از محیط را ناظر بر ارزیابی ذهن فرد از کیفیت رابطه ای می داند که میان دو یا چند عامل در محیط مادی و ارزشی او برقرار می شود. به عبارت دیگر رضایت محیطی یعنی احساس خوشحالی و خوشنودی از فضا، فعالیتها و ارزشهایی که فرد را احاطه کرده است. ارزیابی محیطی همواره از دو جنبه انسان و محیط مورد توجه قرار گرفته است.

ابعاد کیفی محیط به عنوان یکی از بخش های رابطه انسان و محیط و بنابراین رضایت از محیط در نظر گرفته می شود. (رفعیان، خدایی ۱۳۸۹: ۱۳۶)

- همانطور که مهاجرین از نظر اجتماعی تغییراتی را می پذیرند، در بعد فرهنگی هم دچار تغییراتی در وضعیت نگرشی و بینشی خود می شوند. شباهتها و تفاوتها بین شیوه زندگی مهاجرین و شهروندان، بررسی تأثیرات اجتماعی را بسیار مشکل می کند (فیندلی ۱۳۷۲: ۸۲)، اما سعی می شود تا بر اساس بعضی تفاوتهای خاص بین دو شیوه زندگی، تأثیرات این تغییرات در میزان رضایت مهاجر بررسی شود.

دوگانگی های فرهنگی که در آغاز مهاجرت میان مهاجرین و افراد بومی اتفاق می افتد به تدریج تبدیل به یگانگی می شود. در واقع مهاجرت باعث ارضای نیازهای فردی می شود (تقوی ۱۳۷۸: ۵۷-۵۵). با پذیرش علیت دو طرفه مکتب دیالکتیک می توانیم بپذیریم که محیط و شرایط اجتماعی حاکم بر آن نه تنها در مبدأ می تواند عامل تغییر شود، بلکه در مقصد هم تحت تأثیر شرایط محیطی می تواند به شکل انطباق با محیط اجتماعی و یا از خود بیگانگی فرهنگی نمود یابد. پیامدهای از خود

بیگانگی می‌تواند به سطحی شدن روابط و بی تفاوتی افراد و احساس عدم تعلق آنان بینجامد و با روند تطابق با محیط، افراد از تغییرات و دگرگونیهای شهری و پذیرش امور تازه و نو از تجدد و ترقی استقبال می‌کنند.

- طی جریان فرهنگ پذیری، فرد عمیقاً و از جهات مختلف با فرهنگ جدید همانند می‌شود. این جریان برای کودکان و نوجوانان بسیار سهل و برای میانسالان و سالمندان تا اندازه ای دشوار است. در شرایط مهاجرت، فرزندان مهاجر به سادگی خود را با فرهنگ و شرایط جدید تطبیق می‌دهند، در صورتیکه هم‌نوا شدن بزرگترها و بالغین به سختی انجام می‌گیرد و نیاز به مدت زمان بیشتری دارد (شیخی ۱۳۸۲: ۱۳۹). کودکان از فضاهای شهری درس‌ها و آموخته‌هایی می‌گیرند که چه بسا ممکن است آنان را از نظر رفتاری بیش از آموزه‌های خانه و مدرسه متأثر سازد. بنابراین، امکانات فضای شهری به منظور رفت و آمد کودکان بسیار مهم و قابل توجه است و چنانچه فضاهای عمومی شهری به درستی پای گیرد، محیط مناسبی را به وجود خواهد آورد که کودکان و پدر و مادر، در آن احساس امنیت می‌کنند (شیعه ۱۳۸۵).

بنابراین لزوم توجه به وضعیت فرزندان بدلیل سهولت امکان انطباق آنها با محیط جدید از موضوعاتی است که می‌تواند بر مفهوم رضایت مهاجر تاثیر مستقیم و موثر داشته باشد.

- میزان استفاده از امکانات موجود برای عموم مردم در فضای عمومی جامعه تحت تأثیر موقعیت اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و ویژگیهای روان شناختی فرد می‌تواند به طور مستقیم یا غیر مستقیم تحت تأثیر قرار گیرد.

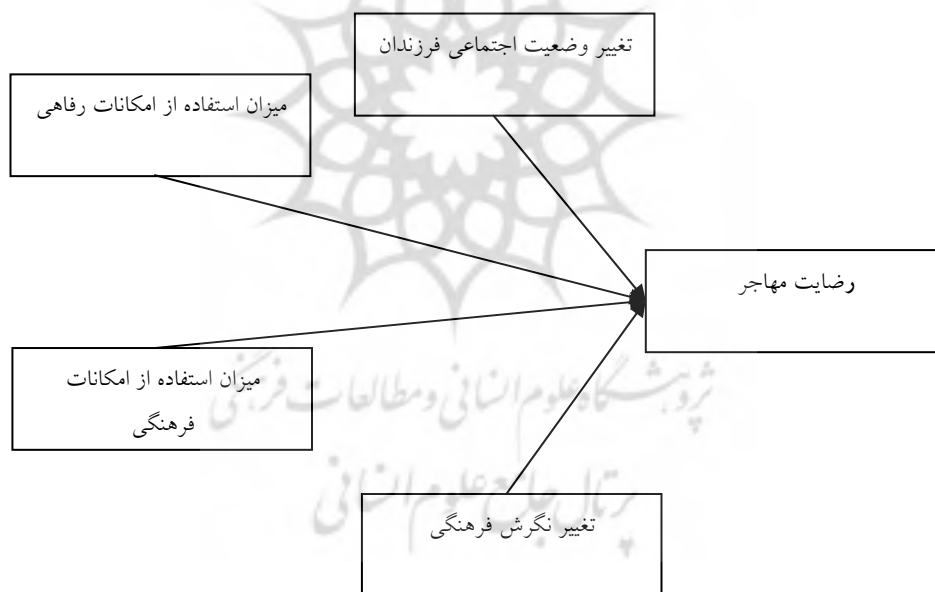
در دیدگاه سازه انگاران امنیت رفاهی در بستر فراهم سازی امکانات و تسهیلات زندگی آسایش و رضایت را برای شهروندان به ارمغان می‌آورد (نوید نیا ۱۳۸۹: ۸۷).

از دیدگاه کارکردی همچنین مواردی را که دلالت بر امکانات رفاهی دارند باید جزئی از فرآیند جامعه پذیری افراد به حساب آورد. فضای عمومی با ایجاد فرهنگ جدید که تناقضی با فرهنگ‌های متنوع افراد ندارند به بالا بردن فرهنگ تفریح در جامعه منجر می‌شوند. فضای عمومی شرایط یکسان سازی دو گانگی های فرهنگی شهر را فراهم می‌کند. عملکرد اصلی فضای عمومی فراهم سازی و بستر سازی حضور مردم است.

فضاهای عمومی مکان‌هایی هستند که بیشترین برخوردها و کنش‌های متقابل میان افراد در آنها به وقوع می‌پیوندد و شامل تمامه بخش‌هایی از شهر است که مردم به آن دسترسی فیزیکی دارند. فضاهای عمومی شهری، ضرورتی اساسی در برنامه‌های توسعه شهری یافته‌اند که این امر حکایت از نقش این فضاها در رضایتمندی شهروندان و تقویت وجهه فرهنگی - اجتماعی شهر دارد. ویژگی‌های فضای شهری تاثیر بسزایی در روند شکل‌گیری تصویر ذهنی، خاطره جمعی و در نهایت هویت شهری دارد (فکوهی ۱۳۸۵: ۲۰-۲۳).

الگوهای نظری مطرح شده را می‌توان در قالب مدل مفهومی پژوهش در نمودار شماره ۱ مشاهده کرد.

نمودار ۱. نحوه تاثیر متغیرها بر رضایت مهاجر

روش تحقیق

یکی از روش‌های مناسب برای تحقیق اجتماعی روش پیمایشی است. از پیمایش می‌توان برای هدف‌های توصیفی و تبیینی استفاده کرد، همچنین پیمایش‌ها وسیله بسیار خوبی برای سنجش نگرش‌ها و

جهت گیریها در جمعیت‌های بزرگ هستند (ببی: ۱۳۸۵ ص ۵۳۰). این تحقیق با روش پیمایشی انجام گرفته، از نظر زمانی از نوع مطالعات مقطعی و از تحقیقات پهنانگر می‌باشد. واحد تحلیل در این تحقیق خانوار و واحد مشاهده فرد می‌باشد. داده‌های تحقیق با استفاده از ابزار پرسشنامه که از رایج‌ترین تکنیک‌های مربوط به تحقیقات پیمایشی است حاصل آمده است. جامعه آماری در این تحقیق «خانوارهای معمولی ساکن در مناطق ۳، ۶ و ۱۲ شهر تهران که حتماً دارای فرزند ۱۰ سال به بالا بوده اند»، می‌باشد.

حجم نمونه آماری بر مبنای تعداد کل خانوارهای مهاجر در مناطق مذکور و بررسی بیش از ۳۰ خانوار برابر با ۲۰۰ نمونه انتخاب شد. شیوه نمونه‌گیری ترکیبی از روش نمونه‌گیری سهمیه‌ای و نمونه‌گیری کنترل شده و همچنین نمونه‌گیری منظم^۱ می‌باشد. باتوجه به اینکه نمونه‌گیری سهمیه‌ای با ماتریسی شروع می‌شود که مشخصات جمعیت هدف را توصیف می‌کند (ببی: ۱۳۸۵ ص ۴۰۷). بنابراین، در ابتدا با استفاده از اطلاعات و ویژگی‌های جمعیت مناطق مختلف شهر تهران سهم نسبی هر منطقه را از تعداد پرسشنامه‌ها مشخص کرده ایم. در مرحله بعدی همزمان از شیوه نمونه‌گیری منظم و کنترل شده استفاده شده است. نمونه‌گیری کنترل شده شیوه‌ای در نمونه‌گیری است که در آن به هنگام گزینش موارد نمونه، کنترلی نیز در جهت تأمین نمونه‌ای معرف از هر گروه یا رده و قشر اعمال می‌شود (ساروخانی: ۱۳۸۵ ص ۱۱۹). در این تحقیق به هنگام انتخاب نمونه، خانواده‌هایی که دارای فرزند ۱۰ سال به بالا بودند انتخاب می‌شدند.

شهر تهران بر اساس تقسیمات شهری به ۲۲ منطقه تقسیم شده است. بعد از تحقیق بر روی مناطق مختلف با توجه به بافت بومی و مهاجر و میزان تراکم آنها در مناطق مختلف و همچنین محل سکونت آنها سه منطقه که مرکزیت داشته و دارای حاشیه نشینی نباشند و از لحاظ توزیع نسبی مهاجرین تقریباً تراکم مشابهی داشته باشند بر اساس معیار همگن بودن انتخاب شدند (مناطق ۳، ۶ و ۱۲ مناطق تفکیک شده توسط شهرداری تهران می‌باشند).

انواع متغیرها

متغیرهای مستقل در این تحقیق تغییر نگرش فرهنگی مهاجرین، تغییر وضعیت اجتماعی فرزندان مهاجرین، میزان استفاده از امکانات و تسهیلات رفاهی و فرهنگی، و متغیر وابسته در این پژوهش رضایت مهاجر می باشد.

مفهوم سازی، معنی مفاهیم و متغیرهایی است که قرار است مورد استفاده قرار گیرند (ببی ۱۳۸۵: ۲۳۲).

برای ساختن شاخصها سعی شده است که از تعاریف اسمی و قراردادی و تحلیلی استفاده شود. و برای مشخص کردن مفهوم واژه متغیرها نیز به تعریف عملی آنها پرداخته ایم. عملیاتی سازی بسط فرایند مفهوم سازی است. عملیاتی سازی عبارت است از مشخص ساختن نهایی نحوه تشخیص صفات مختلف متغیری معین در دنیای واقعی (ببی ۱۳۸۵: ۳۴۱).

- آیزن و فیش باین ۱، نگرش را احساس عمومی شخص نسبت به مطلوب بودن یا نبودن یک مفهوم می دانند (آیزن و فیش باین ۱۹۸۰). سیزر (۱۹۸۸) رضایت را ارزیابی ذهن فرد از کیفیت رابطه ای که میان دو یا چند عامل برقرار می شود می داند. او رضایت را مبتنی بر دو فاکتور قلمداد می کند: ۱- نتیجه یک رابطه و ۲- درک و ذهنیت فرد از آن رابطه. گاه نتیجه یک رابطه مثبت است ولی ارزیابی ما از آن رابطه منفی است. در نتیجه آن رابطه برای ما رضایت بخش نخواهد بود. (رفعیان، خدایی ۱۳۸۹: ۱۳۶) نگرش افراد نسبت به محیط و میزان رضایت آنها از طریق سه شاخص رضایت پدر و مادر، رضایت فرزندان و اظهار رضایت از مهاجرت در نظر گرفته شده است.

از دیدگاه یادگیری اجتماعی، رفتار تحت تأثیر دیگران و موقعیتهای محرک و در نتیجه شرطی شدن و مدل قرار دادن دیگران در تمام طول زندگی فرد ادامه می یابد، با توجه به وجود تفاوت های فردی، محیط عامل تعیین کننده و اخلاق امری اکتسابی است. اخلاق نسبی و تابع فرهنگ است (کریمی ۱۳۷۳: ۲۵۶). برای سنجش میزان تغییرات نگرش فرهنگی سه شاخص نوگرایی، سطحی شدن روابط اجتماعی، انطباق با شرایط را در نظر گرفته ایم. در این راستا نوگرایی در قالب ۳ گویه شامل

میزان تمایل به ارتقاء تحصیلی فرزندان، تمایل به بالارفتن سن ازدواج (باطیف کاملاً موافق تا کاملاً مخالف) و اهمیت به محل تولد فرزندان و نگرش افراد به خانواده مطلوب را در سه شاخص تمایل به کاهش باروری، عدم ترجیح جنسی و در نظر گرفتن فرصتهای از دست رفته مورد ارزیابی قرار داده ایم.

همچنین سطحی شدن روابط در قالب ۴ گویه با طیف خیلی زیاد تا خیلی کم شامل میزان روابط با دوستان خانوادگی، اقوام و آشنایان، همسایه ها و بی تفاوتی در روابط مورد بررسی قرار گرفته و پویایی اجتماعی که در قالب ۳ گویه شامل میزان آزادیهای فردی (با طیف خیلی زیاد تا خیلی کم)، احساس پویایی و احساس تعلق و شهروندی (در قالب دوسوال قضاوتی پنج قسمتی) مورد بررسی قرار گرفته اند. با در نظر گرفتن گویه های معکوس، فاصله مجموع نمرات افراد در گویه های ذکر شده، در طیف خیلی زیاد تا خیلی کم قرار گرفته و سطح وضعیت نگرش فرهنگی بدست آمده است.

- برای سنجش میزان تغییرات وضعیت اجتماعی فرزندان شاخصهای استقلال اجتماعی، اعتماد به نفس، روابط با دوستان، شرکت در کلاسهای آموزشی همراه با طیف ۵ قسمتی از خیلی زیاد تا خیلی کم مطرح شده و از مجموع امتیازات افراد درباره عبارات ذکر شده نمره میزان تغییرات وضعیت اجتماعی فرزندان به دست آمده که در طیف تغییرات خیلی زیاد تا خیلی کم میزان تغییرات مشخص گردیده است.

- تسهیلات و امکانات رفاهی شامل امکانات موجود برای عموم مردم در فضای عمومی جامعه است. بنابراین با توجه به اینکه سنجش میزان استفاده از این تسهیلات با تعداد گویه های اندک میسر نبود بنابراین سنجش در چند مرحله انجام گرفت. در این ارتباط شش عنوان کلی برای بررسی این موضوع شامل دسترسی به مراکز درمانی (از طریق طیف خیلی کم تا خیلی زیاد)، میزان استفاده از امکانات ورزشی (شامل میزان استفاده از پارکها و فضای سبز، سالنهای ورزشی، باشگاههای تندرستی، زمین های ورزشی و پیست)، میزان استفاده از امکانات تفریحی (شامل پارکها و فضای سبز، جاهای گشت و گذار و دیدنی، کوههای اطراف تهران و آثار تاریخی)، میزان استفاده از اماکن تغذیه (شامل رستوران، رستوران های غذای حاضری، کافه و کافی شاپ) و میزان استفاده از مراکز خرید (شامل مغازه ها، بازار و میادین و فروشگاههای زنجیره ای و بزرگ) در نظر گرفته شد.

مجموع نمرات گزینه های طبقه بندی شده خیلی زیاد تا خیلی کم برای هر کدام از عناوین فوق بصورت جداگانه به دست آمده و در نهایت مجدداً در یک طیف ۵ گزینه های از خیلی زیاد تا خیلی کم مورد ارزیابی نهایی قرار گرفت .

همچنین برای سنجش میزان استفاده از امکانات فرهنگی (شامل سینما ، نمایشگاه ، کتابخانه ، فرهنگسرا و جشنواره ها و موزه) از طریق طیف ۵ قسمتی خیلی زیاد تا خیلی کم مورد ارزیابی قرار گرفت .

اعتبار و قابلیت اعتماد

یکی از انواع اعتبار «اعتبار ظاهری» است. ممکن است سنجه های تجربی خاص با توافقیهای مشترک ما و تصاویر ذهنی تک تک ما در مورد یک مفهوم خاص تطبیق کند (بی ۱۳۸۵: ۲۸).

برای تعیین میزان اعتبار این تحقیق از اعتبار ظاهری (صوری) استفاده کرده ایم. با مراجعه به برخی از منابع و تحقیقات قبلی انجام شده توسط پژوهشگران و همچنین با مراجعه به نظرات استادان راهنما و مشاور از اعتبار ظاهری پرسشنامه اطمینان حاصل گردید.

قابلیت اعتماد عبارت است از اینکه آیا هر روش خاصی، هرگاه چندین بار در مورد موضوع واحدی به کار برده شود، هر بار نتایج یکسانی به دست می دهد (همان منبع: ۲۷۴). در ابتدا از سنجه هایی استفاده شد که در تحقیقات قبلی دارای قابلیت اعتماد بودند . بعد از مطالعات مقدماتی، متغیر ها و سنجه های پرسشنامه توسط روش آلفای کرونباخ مورد بررسی قرار گرفت. این روش با تأکید بر همسانی درونی ضریب پایایی را برای اجزا یا قسمتهای آزمون مشخص می کند . تعیین ضریب پایایی پرسشنامه به کمک نرم افزار SPSS انجام گرفته است. سوالات پرسشنامه از طیف های ۵ گزینه ای (از کاملاً موافق تا کاملاً مخالف) و (خیلی زیاد تا خیلی کم) تشکیل شده اند . مقدار ضریب آلفا برای کل سوالات ترتیبی مورد سنجش در پرسشنامه ۰/۷۱۹ می باشد .

یافته های تحقیق

الف : باتوجه به اینکه از مجموع کل پاسخگویان مورد مطالعه حدود ۲۰۰ نفر را مهاجرین (شهر/روستا) تشکیل می دهند، نتایج به دست آمده از یافته های حاصل در بخش توصیفی نشان می دهد

که از نظر جنس حدود ۵۲ درصد مرد و حدود ۴۸ درصد زن و از نظر سنی ۳۵ درصد از پاسخگویان با بیشترین فراوانی در گروه سنی ۳۵ تا ۴۴ سال قرار دارند و همچنین از نظر تحصیلات ۳۶ درصد افراد با بیشترین فراوانی دارای مدرک لیسانس و فوق لیسانس می باشند. در مجموع با در نظر گرفتن فراوانی تجمعی حدود ۵۸ درصد افراد مهاجر دارای تحصیلات زیر دیپلم بوده اند. در بین طبقه بندی مشاغل ۴۸/۵ درصد افراد با بیشترین فراوانی کارمند بوده اند. از نظر بعد خانوار حدود ۶۳/۵ درصد خانواده ها ۳ تا ۴ نفره بوده اند. از نظر مدت اقامت افراد مهاجر در شهر تهران حدود ۴۰ درصد مهاجرین زیر ۱۴ سال اقامت داشته اند و ۱۶/۵ درصد بین ۱۵ تا ۲۴ سال و بقیه ۲۵ سال به بالا اقامت داشته اند.

با توجه به اینکه مهمترین یافته های این پژوهش مرتبط به بررسی تاثیر عوامل مختلف بر رضایت مهاجر می باشد، بنابراین با در نظر داشتن مدل تحلیلی پژوهش فرضیه های ذیل مورد آزمون همبستگی قرار خواهند گرفت و همچنین با استفاده از مدل معادلات ساختاری مقادیر و میزان تاثیرات آنها مورد ارزیابی قرار می گیرد.

فرضیه اول: بین میزان استفاده از امکانات رفاهی و میزان رضایت مهاجر رابطه وجود دارد.

فرضیه دوم: بین میزان استفاده از امکانات فرهنگی و میزان رضایت مهاجر رابطه وجود دارد.

فرضیه سوم: بین وضعیت اجتماعی فرزندان و رضایت مهاجر رابطه وجود دارد.

فرضیه چهارم: بین تغییر نگرش مهاجر و رضایت مهاجر رابطه وجود دارد.

ب: با توجه به فرضیه های تحقیق جهت بررسی روابط بین متغیرهای مستقل و وابسته از آزمون های همبستگی پیرسون استفاده شده است. نتایج آمارهای دومتغیری در جدول شماره ۱ مشخص شده است. با توجه به جدول ضریب آزمون پیرسون برای آزمون رابطه بین میزان استفاده از امکانات رفاهی و رضایت مهاجرین ۰/۲۸۹ بوده و با اطمینان ۰/۹۹ معنی دار بوده است و می توان گفت که هرچه افراد مهاجر از امکانات رفاهی بیشتر استفاده کنند به همان میزان از مهاجرت خود رضایت بیشتری داشته اند. در آزمون فرضیه دوم مقدار ضریب آزمون برابر با ۰/۱۴۴ بوده و با سطح معنی داری (۰/۰۴۲) این آزمون با اطمینان ۹۵ درصد معنی دار بوده و نشان دهنده وجود تفاوت در میزان استفاده از امکانات فرهنگی و رضایت مهاجرین می باشد. همچنین رابطه رضایت مهاجرین و تغییر وضعیت اجتماعی فرزندان آنها نشان می دهد

که این آزمون با مقدار ضریب $0/235$ معنی دار بوده و هرچه وضعیت اجتماعی فرزندان افراد بهبود داشته به همان میزان رضایت مهاجرین از مهاجرت افزایش یافته است.

مقایسه میزان تغییر نگرش مهاجرین و رضایت آنها از مهاجرت با مقدار ضریب $0/122$ و سطح معنی داری ($0/085$) نشان می دهد که بین میزان تغییر نگرش مهاجرین و رضایت آنها از مهاجرت تفاوت چندانی وجود ندارد.

جدول شماره ۱. آزمون روابط دوگانه متغیرها

روابط بین متغیرها	نوع آزمون	میزان همبستگی (r)	سطح معنی داری (sig)
میزان استفاده از امکانات رفاهی و رضایت مهاجر	همبستگی پیرسون	$0/289$	$0/000$
میزان استفاده از امکانات فرهنگی و رضایت مهاجر	همبستگی پیرسون	$0/144$	$0/042$
تغییر وضعیت اجتماعی فرزندان و رضایت مهاجر	همبستگی پیرسون	$0/235$	$0/001$
تغییر نگرش فرهنگی و رضایت مهاجر	همبستگی پیرسون	$0/122$	$0/085$

تحلیل چند متغیره

در این بخش از تحلیل به بررسی روابط چند گانه و دوگانه ترسیم شده در مدل تحلیلی پرداخته ایم، و هدف ما در این قسمت بدست آوردن میزان و سهم اثر متغیرهای مستقل بر متغیرهای وابسته می باشد. بر اساس مدل تحلیلی در نمودار شماره (۱) فرض بر این قرار گرفته که عواملی همچون میزان استفاده از امکانات رفاهی و فرهنگی و همچنین تغییر وضعیت اجتماعی فرزندان و تغییر نگرشهای مهاجرین بعد از مهاجرت می تواند بر رضایت فرد مهاجر در مقصد تاثیر مستقیم و غیر مستقیم داشته باشد. بنابراین با استفاده از روش رگرسیون به بررسی اثر متغیرها بر رضایت مهاجر پرداخته شده است. نتایج تحلیل نشان می دهد که متغیر مستقل بر متغیرهای وابسته تاثیر داشته و نشان دهنده برازش مناسبی است. همچنین مقدار (R square)^۱ در این آزمون برابر با $0/24$ است. یعنی ۲۴ درصد از واریانس رضایت مهاجر توسط متغیرهای مستقل موجود در معادله رگرسیون تبیین می شود.

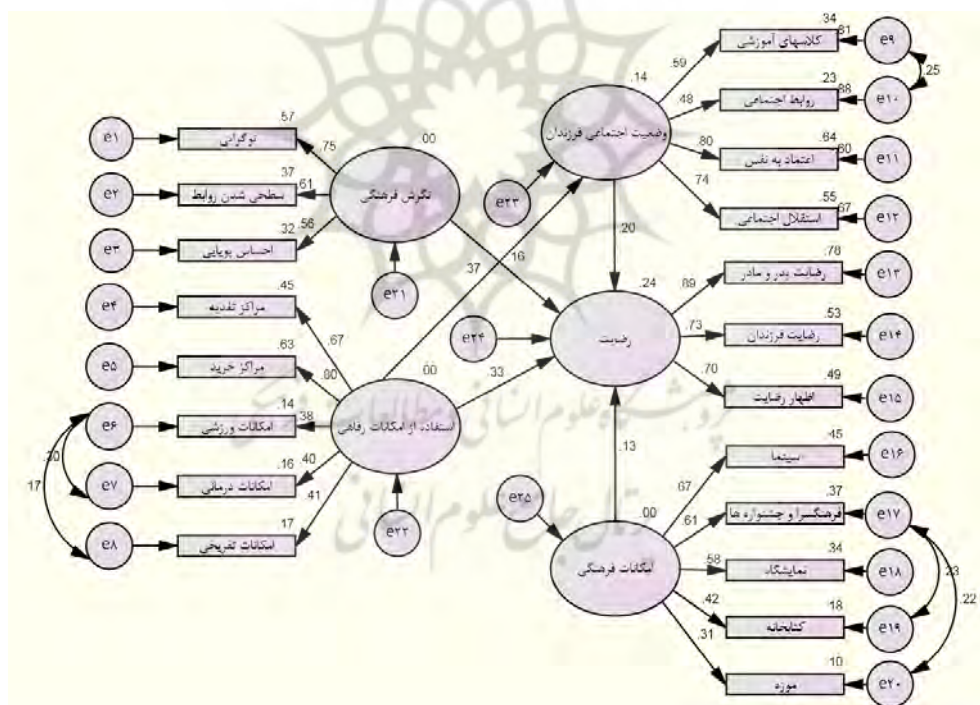
۱. ضریب تعیین

الگو سازی معادلات ساختاری

در این قسمت به آزمون اعتبار سازه ای (وسیله اندازه گیری) و آزمون نیکویی برازش ساختار مورد نظر با استفاده از نرم افزار ایموس (AMOS) پرداخته شده است. مدل های ساختاری بر خلاف تحلیل مسیر که در آنها تنها امکان بررسی رابطه یک طرفه بین دو متغیر وجود دارد با مدل هایی مواجه هستیم که در آنها رابطه بین متغیرها می تواند دوطرفه بوده و به مدل های غیر بازگشتی موسوم هستند. (ابارشی ۱۳۹۱: ۱۰)

با کاربرد نرم افزار ایموس مدل پژوهش منطبق با داده های پژوهش مورد ارزیابی قرار گرفته و محاسبات مربوط به مسیرهای مختلف تحلیل شده است.

نمودار ۲. مدل ساختاری رضایت مهاجر

Chi-Square	df	p-value	RMSEA
۴۵۴,۴۱۴	۱۶۰	./۰۰۰	./۰۹۶

مدل ساختاری رضایت مهاجر به آزمون اعتبار سازه ای وسیله اندازه گیری رضایت مهاجر و آزمون نیکویی برازش ساختار آن پرداخته است. در بخش اندازه گیری همانطور که نشان داده شده بیشتر متغیرها به طور نسبتاً مناسبی شاخص سازی شده و البته متغیرهایی که بار گویه ای پایینی داشته اند از معادله خارج شده اند.

بخش ساختاری مدل حاکی از این است که متغیرهای استفاده از امکانات رفاهی (۰/۳۳) و وضعیت اجتماعی فرزندان (۰/۲۰) بیشترین واریانس رضایت را تبیین کرده اند.

شاخص های مدل، آزمون نیکویی برازش ساختار نظری مطرح شده با داده های مشاهده شده و اعتبار سازه ای وسیله اندازه گیری مورد بحث را نشان می دهد. از آنجا که معیارهای $GFI = 0.833$ و $AGFI = 0.780$ نزدیک به یک می باشند، حاکی از برازش نسبتاً زیاد مدل و معیار $RMSEA = 0.096$ حاکی از عملکرد ضعیف با قیمانده ها در مدل است (از آنجا که آماره کای اسکوار کاملاً تحت تاثیر حجم نمونه می باشد بنابراین معنا داری یا عدم معناداری آن معیار مناسبی برای قضاوت در مورد مدل نمی باشد. شاخص $CMIN/DF = 2/840$ است که مقدار این عدد بین ۲ تا ۳ مقدار مطلوب را نشان می دهد.

ضرایب بتا و ضرایب همبستگی در مدل نشان می دهد که میزان استفاده از امکانات رفاهی در یک مسیر مستقیم ($\gamma = 0.33$) و غیر مستقیم از طریق تغییر وضعیت اجتماعی فرزندان ($\gamma = 0.37$) بیشترین تاثیر را بر رضایت مهاجر داشته اند. یعنی هرچقدر افراد از امکانات رفاهی بیشتری استفاده کرده اند به همان میزان از مهاجرت خود رضایت بیشتری را داشته اند و همچنین میزان استفاده از امکانات رفاهی در بهبود وضعیت فرزندان تاثیر مستقیم و بر رضایت مهاجر تاثیر مثبت و غیر مستقیم داشته و تغییر وضعیت اجتماعی فرزندان دارای تاثیر مستقیم و مثبت بر رضایت مهاجرین می باشد. مقدار ضریب بتا در تاثیر وضعیت اجتماعی فرزندان بر رضایت مهاجرین ($\beta = 0.20$) می باشد. تاثیر تغییر نگرش فرهنگی مهاجرین بر رضایت آنها ($\gamma = 0.16$) و میزان استفاده از امکانات فرهنگی هم دارای کمترین تاثیر ($\gamma = 0.13$) بر رضایت مهاجرین می باشد.

نتایج و بحث

هدف عمده این پژوهش نشان دادن میزان رضایت خانوارهای مهاجر از مهاجرت به شهر تهران بود. نتایج تحقیقات قبلی (طیبی نیا: ۱۳۸۸) نشان داد که مهاجرت می تواند باعث تحرک اجتماعی صعودی در بین مهاجرین شده و باعث بالارفتن پایگاه اجتماعی آنها شود و با توجه به اینکه آثار تحرک اجتماعی باعث ارتقای سطح کیفی اقتصادی و اجتماعی افراد می شود، بنابراین، با در نظر گرفتن میزان تأثیرات شاخص ها بر متغیر تحرک اجتماعی و پایگاه اجتماعی، شاخص اشتغال بیشترین سهم را دارا بود. براساس یک آزمون مقایسه زوجی شغل مردان بعد از مهاجرت بهتر از شغل آنان قبل از مهاجرت می باشد.

با آزمون فرض برابری های یک متغیر در چند جامعه، میانگین رضایت افراد در بین ۲۵-۳۴ سال اقامت در تهران رضایت بالاتری نسبت به مهاجرانی که حدود ۱ تا ۵ سال اقامت داشته اند را نشان می دهد. همچنین در مقایسه بعدی نشان داده شده که رضایت افرادی که در حدود ۱۵-۲۴ سال در تهران اقامت داشته اند بیشتر از افرادی است که ۶ تا ۱۴ سال در تهران حضور داشته اند.

آزمون فرض فوق نشان می دهد هرچه مهاجر تعداد سالهای بیشتری را در تهران اقامت داشته رضایت بیشتری داشته است.

در تحقیق حاضر نیز سعی بر این است که میزان رضایت مهاجر از مهاجرت توسط متغیرهای مستقل در این رابطه تبیین گردد. نتایج این رابطه دیدگاه کارکردی مهاجرت را به خوبی تبیین کرده و کارکرد مثبت مهاجرت را در ارتباط با ارتقاء و پیشرفت اجتماعی و رضایت فرد پس از مهاجرت را تأیید می نماید. همچنین رویکردهای متنوع و گوناگون در حوزه رویکردهای معطوف به کیفیت مکانی و رضایت از محیط اجتماعی می توانند رضایت مهاجر را از مهاجرت تبیین کنند.

مراکز خرید، اماکن تغذیه، مکانهای تفریحی، مراکز درمانی و مکانهای ورزشی به ترتیب بیشترین کمترین تأثیرات را در میزان استفاده از امکانات داشته اند. ایزاک ژوزف معتقد است تنها صفتی که برای تعریف فضای عمومی بیش از همه مناسب است، دسترس بودن آن است. نوع امکانات و تفریحاتی که افراد انتخاب می کنند صرف نظر از اینکه در محل زندگیشان باشد یا برای آن مسیری را طی کنند بسیار متفاوت است. رابطه بین میزان استفاده از امکانات و تسهیلات و مهاجرت نشان می دهد که با وجود تنوع در اماکن تفریحی و رفاهی، تنها افراد کمی از جامعه شهر نشین ما هستند که از این امکانات استفاده کنند. با

توجه به اینکه مهاجرین عامل نبود امکانات در مبدأ رادر تصمیم به بازگشت خود مؤثر می‌دانند (سوال باز پرسشنامه) بنابراین توجه به تأثیر این شاخصها بر میزان استفاده از امکانات با اهمیت می‌باشد. نتایج تحقیق بیشترین رضایت مهاجرین را در ارتباط با استفاده از این امکانات نشان می‌دهد.

پایتخت نشینان احتمالاً تحت تأثیر خدمات اجتماعی یا میزان درآمد و جبر شرایط شیوه پر کردن اوقات فراغت را نمی‌دانند. محدودیت تفریحات، به تخلیه نشدن انرژی افراد از روشی که بتواند بستر احیای این انرژی را فراهم کند، می‌انجامد. اما تفریح را باید از جنبه دیگری نیز مورد توجه قرار داد. از آنجا که اکثر تفریحات در فضای عمومی یا فضاهای خصوصی، در مجاورت تعداد دیگری از افراد علاوه بر اعضای خانواده صورت می‌گیرد، و همچنین اوقاتی که فرد به تفریح اختصاص می‌دهد وقت‌هایی است که کمترین حفاظ را در مقابل محیط اطرافش دارد، بیشتر پذیرای رفتارهای جدید و در نتیجه، آسیب پذیر خواهد بود. اما احساس صمیمیت ایجاد شده ناشی از تفریح در یک فضای عمومی، می‌تواند به تأثیر پذیری و الگو سازی آسان منجر شود یا در بهترین حالت به همانند سازی و یکسان شدن رفتارها بیانجامد. البته همه فضاهای شهری، امکانات مناسبی برای پر کردن اوقات فراغت شهروندان ندارد. اگرچه در شهر تهران هم فضای کافی در استفاده از این اماکن وجود ندارد و مهاجران در اوقات فراغت بیشتر ترجیح می‌دهند تهران را ترک کنند.

در تحقیقات قبلی تغییرات وضعیت اجتماعی فرزندان افراد بومی و مهاجر نشان می‌دهد که از نظر اجتماعی فرزندان افراد بومی و مهاجر باهم تفاوتی ندارند و انطباق و پذیرش شرایط اجتماعی در هر دو گروه به یک میزان می‌باشد. (طیبی نیا: ۱۳۸۸) این امر می‌تواند ناشی از جریان فرهنگ پذیری باشد. تحقیق حاضر با توجه به تغییر وضعیت اجتماعی فرزندان نشان می‌دهد که این عامل تأثیر زیادی در میزان رضایت مهاجرین داشته و این نشان دهنده توجه والدین به شرایط فرزندان و به نوعی از علل مهاجرت باشد. در بعضی مواقع مهاجرت از روستا به شهرها به علت فقر اقتصادی نیست بلکه بعضی از افراد تنها برای بهره مندی از رفاه بیشتر به شهرها مهاجرت می‌کنند. وی بیان می‌کند: خدمات شهری شامل بهداشت، آموزش، مراکز تفریحی و رفاهی و... است که همین موارد موجب شده است تا روح تنوع طلبی در جوانان روستایی سیراب نشود و محیط آرام روستا را با محیط پر از هیاهوی شهر عوض کنند. جوانی که از روستا به شهر مهاجرت می‌کند، زمانی که به روستا باز می‌گردد نوع رفتار، لباس پوشیدن و حرف

زدن او تغییر می کند که موجب تشویق سایر جوانان دیگر برای مهاجرت از روستا به شهر می شود. مقایسه کردن کارهای سنگین در روستا مانند کشاورزی با شغل های متنوع در شهر و نارسایی های موجود در نظام آموزشی روستاها موجب تشویق جوانان روستا برای مهاجرت به شهر برای کسب مدارک تحصیلی بالاتر می شود.

جین جیکوز بر این باور است که در اجتماع شهری و در پیوند بین خانه و مدرسه، مهمترین علائق کودک به ایمنی خیابان، شادابی و سرزندگی شهر باز می گردد، که کلید اصلی رفع نگرانی های اساسی افراد و از جمله کودکان است.

مراحل پرورش کودک از فرهنگ و آمیزه های فرهنگی جامعه آغاز می شود و خانواده، مدرسه، محله و شهر را طی می کند. فرهنگ ها بر کودکی و جامعه کودک وارد می شوند و شالوده رفتاری و کرداری و شخصیتی آنان را در مراحل بعدی زندگی شکل می دهند.

بنابراین از موارد مهم در عرصه های زندگی شهری، ایجاد فضاهای مناسب برای کودکان است فرصت مشاهده مردم، بزرگسالان و خردسالان در فعالیت ها و مشاغل مختلف، بر جاذبه های اجتماعی کودکان می افزاید (شیعه ۱۳۸۵)

در آزمون روابط دوگانه مشخص شد که میزان تغییرات نگرش فرهنگی مهاجرین که در واقع به تعبیری می تواند سرعت پذیرش متغیرهای مورد نظر باشد از تاثیر کمتری بر رضایت مهاجرین برخوردار بوده که در تبیین این ارتباط می توان گفت که معمولاً دلستگهای افراد در محیطهای کوچک تر به فرهنگ و آداب و رسوم مانع نوجویی آنها می شود و افراد مهاجر نسبت به پدیده های نو و چیزهای تازه نگاهی محتاط تر دارند اما با روند تطابق با محیط افراد با تغییرات و دگرگونیهای شهری و پذیرش امور تازه و نو از تجدد و ترقی استقبال می کنند (وثوقی، نیک خلق ۱۳۷۳: ۲۸۹-۲۸۷). انطباق به عنوان "فرآیندی که از طریق آن یک فرد یا یک گروه رفتار خود را برای هماهنگی با محیط اجتماعی، یعنی گروه های دیگر یا جامعه کل تنظیم می کند" تعریف شده است (تئودورسون ۱۹۶۹: ۵). بنابراین لزوم توجه به این امر و عواقب و آثار آن قابل تأمل است. مشکل هنجار پذیری و انطباق فرهنگی یکی از مشکلات و پیامدهای مهاجرت می باشد (کاظمی پور ۱۳۸۳: ۳۳۴).

در بحث نگرش فرهنگی پویایی از آن جهت اهمیت داشته که گسستن از فرهنگ پیشین و کسب فرهنگ جدید مستلزم نوعی دگرگونی فرهنگی است و هر چه پویایی بیشتر باشد فعالیت فوق سرریعتر انجام می‌گیرد (شیخی ۱۳۸۲: ۱۴۰).

در بحث روابط اجتماعی مشخص شد که روابط بسیار سطحی و روبه محدود شدن است. فیشر^۱ بر این باور است که اگرچه زندگی شهری افراد را به بی توجهی نسبت به خویشاوندان تشویق می‌کند اما پیوند خویشاوندی وجود دارد و فرصت های افراد برای ساختن پیوندهای اجتماعی فراتر از روابط خانوادگی و همسایگی گسترش یافته است (فیشر ۱۹۸۲). با توجه به اینکه در تحقیقات قبلی مشخص شده که به موازات کاهش رابطه اجتماعی میزان متغیرهایی چون اعتماد و رضایت از زندگی نیز کاهش می‌یابد (گودرزی ۱۳۷۴: ۱۲۴)، به نظر محققان، سستی علقه های انسانی، سطحی شدن روابط، بی توجهی نسبت به مسایل دیگران در حقیقت واکنشهایی است که مردم شهرهای بزرگ و جوامع پیچیده در برابر اضافه بار ناشی از سه ویژگی «زیادی تعداد»، «تراکم و فشردگی» و «ناهمگونی» نشان می‌دهند (کریمی ۱۳۷۳: ۲۱۵-۲۱۴).

مکانهای فرهنگی می‌توانند با ایجاد فرهنگی جدید که تناقضی با فرهنگ های متنوع افراد ندارند به بالا بردن فرهنگ تفریح در جامعه منجر شوند و همچنین تمرینی برای جامعه پذیری افراد، ایجاد روحیه کار جمعی و به حداقل رساندن تکروری در افراد اجتماع شوند. با توجه به این کارکردهای ایده آل است که ایجاد خانه های فرهنگ و فرهنگسراها بهترین اقدام برای پر کردن اوقات فراغت افراد در نظر گرفته شده است (درویش ۱۳۸۷: ۹).

پیشنهادات

۱- برنامه ریزی برای افزایش امکانات شهری کلان شهرها و همچنین تقویت فضاهای عمومی در شهرهای دیگر کشور با در نظر گرفتن این واقعیت که مهاجرت نه به عنوان یک مساله بلکه بعنوان یک پدیده ناگزیر در کلان شهرها ادامه خواهد یافت.

- ۲- توجه به ارتقاء سطح بهداشت جسمی و روانی مردم و ایجاد تشکیلات و تاسیسات عمومی و فضاهای شهری مناسب در شهرها
- ۳- تلاش برای بهبود شرایط رفاهی و ایجاد جذابیت در شهرها و حتی روستاها به منظور کاهش مهاجرت افراد با توجه به حق استفاده از امکانات و تسهیلات مطلوب برای تک تک افراد در جامعه
- ۴- ایجاد امکانات و جذابیت‌های شهری در شهرها به منظور کاهش مهاجرت بیشتر به شهر تهران
- ۵- تقویت حس رضایت افراد از محیط زندگی با استفاده از برنامه ریزیهای شهری - منطقه ای
- ۶- برنامه ریزی به منظور ایجاد فضاهای مناسب و در دسترس برای کودکان و نوجوانان با توجه به جوان بودن جمعیت
- ۷- توسعه فضاهای سبز و طبیعت شهری به منظور ایجاد محیطی با نشاط برای کودکان
- ۸- لزوم فرهنگ سازی برای افزایش پویایی اجتماعی و احساس تعلق در افراد به منظور افزایش آگاهی و حس اعتماد و امنیت که در نهایت منجر به رضایت آنها خواهد بود.

فهرست منابع

- ابارشی، حسینی، احمد، سید یعقوب (۱۳۹۱)، «مدل سازی معادلات ساختاری»، تهران، انتشارات جامعه شناسان
- بی، ارل (۱۳۸۵) «روشهای تحقیق در علوم اجتماعی» ج ۱ و ۲ ترجمه رضا فاضل، تهران، سمت
- پارسی، حمیدرضا (۱۳۷۹) «فضای شهری، حیات مدنی و نیروی اجتماعی فرهنگی، نمونه موردی خیابان کارگر» رساله دکتری، شهر سازی تهران، دانشگاه تهران
- تقوی، نعمت الله (۱۳۷۸) «مهاجرت‌های روستا شهری، درآمدی جامعه شناختی بر نظریه ها»، تهران
- خباز بهشتی، زهرا (۱۳۸۱) «مهاجرت: بررسی مشکلات مهاجران در جهان»، تهران، آشیانه کتاب
- درویش، مهین (۱۳۸۷) «فرهنگ تفریح»، روزنامه ایران، سال چهاردهم شماره ۳۸۹۹، ۲۱ فروردین، (ص ۹)
- دی نای، رابرت، (۱۳۸۱) «سه مکتب روان شناسی، دیدگاههای فروید، اسکینر و راجرز» ترجمه جلالی، انتشارات پادرا
- ریانی، رسول (۱۳۸۵) «جامعه شناسی شهری»، اصفهان، انتشارات دانشگاه اصفهان
- رفیعیان، خدایی، مجتبی، زهرا (۱۳۸۹) «شهروندان و فضای عمومی شهری، نگرش تحلیلی بررسی شاخص ها و معیارهای موثر بر رضایتمندی شهروندان از فضاهای عمومی شهری» تهران، دفتر گسترش تولید علم

زنجان، حبیب الله (۱۳۸۰) «مهاجرت»، تهران، سمت
 ساروخانی، باقر (۱۳۸۵) «روشهای تحقیق در علوم اجتماعی»، تهران، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

شیخی، محمد تقی (۱۳۸۲) «جامعه شناسی جهان سوم»، تهران، انتشارات اشراقی
 شیعه، اسماعیل (۱۳۸۵) «آماده سازی شهر برای کودکان»، تهران، سازمان فرهنگی هنری شهرداری تهران، موسسه نشر شهر

طیبی نیا، مهری السادات (۱۳۸۸) «پیامدهای مهاجرت برای خانوارهای مهاجر به شهر تهران»، اصفهان، مجله علمی پژوهش مطالعات و پژوهش های شهری منطقه ای تابستان ۱۳۸۸؛ ۱۴۳-۱۶۴.

فکوهی، ناصر (۱۳۸۵) «انسان شناسی شهری» تهران، نشر نی
 فیندلی، سلی (۱۳۷۲) «برنامه ریزی مهاجرت های داخلی» ترجمه عبدالعلی لهسایی زاده، شیراز، انتشارات نوید
 کاظمی پور، شهلا (۱۳۷۴) «تحرك اجتماعی و مهاجرت در شهر تهران» پایان نامه دکترا به راهنمایی: محمد میرزایی، محمد توکل، دانشگاه تهران

کاظمی پور، شهلا (۱۳۸۳) «بررسی مسایل جمعیتی ایران با تأکید بر جوانان»، دومین همایش انجمن جمعیت شناسی ایران (مجموعه مقالات)، دانشگاه شیراز

کریمی، یوسف (۱۳۷۳) «روانشناسی اجتماعی، نظریه ها، مفاهیم و کاربردها»، تهران، انتشارات بعثت
 گودرزی، محسن (۱۳۷۴) «بررسی پیوند رابطه اجتماعی و میزان رضامندی در شهر تهران»، پایان نامه مقطع کاشناسی ارشد به راهنمایی: دکتر مصطفی ازکیا، دانشگاه تهران

لهسایی زاده، عبدالعلی (۱۳۶۸) «نظریات مهاجرت»، شیراز
 منادی، مرتضی (۱۳۸۳) «تأثیر تصورات و تعاریف مشابه زوجین در رضایت زندگی»، تهران نشریه مطالعات زنان سال دوم شماره ۴.

نوید نیا، (۱۳۸۹)، «امنیت رفاهی»، فصلنامه علمی پژوهشی جغرافیای انسانی سال دوم شماره دوم
 وثوقی، نیک خلق: منصور، علی اکبر (۱۳۷۳)، تهران، خردمند

ویکس، جان (۱۳۸۵) «جمعیت، مقدمه ای بر مفاهیم و موضوعات» ترجمه الهه میرزایی، تهران، مؤسسه عالی آموزش و پژوهش مدیریت و برنامه ریزی

هویت، گروه شهری (۱۳۸۷) «مهاجران، شهروند یا شهرنشین»، همشهری آنلاین به روز شده ۲۳ ادیبهشت

- Berry, J.W. (1992) "Acculturation And Adaptation in a New society" "International Migration, 30 (special Issue: Migration) and Health in the 1990s: 69-86
- Bubolz, M.M. Sontag, M.S. "human Ecology Theory ". In P. Boss, W. Doherty, R. Larossa, W. Schumm & S. Steinmetz (Eds), source book of family theories and methods: A contextual approach. New York: Plenum Press 1993.
- Fisher, C. 1982, "To Dwell Among Friends", Berkeley: University of California Press
- Hizen, Ical & Martin, Fishbein. 1980 "Understanding Attitude and Predicting Social Behavior, Prentice Hall Englewood Cliff Inc, New Jersey
- Lewis, G.J. 1982. "Human Migration", Croon Helm, London
- Lynch, Kevin. 1972 "The Openness of Open Space", Arts of Environment, Aidan Ellis.
- Theodorson G.A. & A.G Theodorson. 1999 "Population", Belmont, California: Wordsworth Publishing.
- Bourdieu, Pierre (1972). Esquisse d'une théorie de la pratique, précédée de trois études d'ethnologie Kabyle. Genève, Ed Droz

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی